

TURİZMOLOJİ NEDİR? TURİZMBİLİM ÜZERİNE YAPILAN TEORİK TARTIŞMALARINI DEĞERLENDİREN BİR ANALİZ ÇALIŞMASI

Prof. Dr. Füsün İSTANBULLU DİNÇER¹, Ar. Gör. Gürel ÇETİN¹,
Ar. Gör. Esra H. ASLAN², Öğr. Gör. M. Tevfik İZGİ³, O. Cenk DEMİROĞLU⁴

¹ İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü

² İstanbul Ticaret Üniversitesi, Ticari Bilimler Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü

³ İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı

⁴ İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı Doktora Programı

ÖZET

Turizm olayı, bir yandan dünyada hızla gelişen bir endüstri halini alırken, diğer yandan bilimsel açıdan incelenen ve yüksek öğretime kadar her seviyede eğitimi verilen bir konu olmuştur. Tüm bunlarla birlikte, turizmin bir bilim dalı olarak algılanması ve bu yönde geliştirilmek istenmesi, uluslararası akademik çevrede giderek artan tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Tartışmalar, özetle, “turizmin bilimselleştirilerek dışarıdan eleştirilebilir ancak sadece kendi değerler kümesi (paradigması) içerisinde değiştirilebilir bir dal olması” ve “turizmin sadece çeşitli disiplinlerin konusu olabileceği” görüşleri arasında yapılmaktadır. “Turizmoloji” ve benzer terimler altında isimlendirilen bir soyutlama çerçevesinde süregelen bu tür tartışmalara ulusal akademik literatürde hemen hiç rastlanmamaktadır. Takdirinize sunulan bu çalışma, turizmoloji hakkında yapılan çalışmaları tanıtmayı ve tartışmalarda taraf alarak, henüz emekleme aşamasında olan bu bilim dalının olgunlaşmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, ulusal ve yabancı literatür taranarak tartışmalar hakkında bulgulara ulaşılmış ve kavramın bilimsel sentezini güçlendirme adına bilim felsefesi akımları ışığında, epistemolojik ve metodolojik (bilimsel geçerliliği, kapsamı ve yöntemleri açısından) içeriğini gösteren şemalar sunulmuştur. Bir önerme mahiyetindeki bu şemalar geliştirilebilir ve değiştirilebilir olmakla birlikte, ileri çalışmalar için turizmolojinin ontolojik yapısına (içeriği ve doğasına) yönelik araştırmaların yapılması da ayrıca önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Turizm, Turizmoloji/Turizmbilim, Bilim Felsefesi, Epistemoloji, Metodoloji, Kavramsal Şema

ABSTRACT

Tourism phenomenon has become a rapidly growing global industry just as it has become a subject to both scientific research and education at all levels. On the other hand, the introduction of tourism as a scientific branch and the attempt to develop it within these parameters have initiated a debate within the global academia. Briefly, the conceptions fall into two opposing views: “disciplining tourism as a unique science branch so that it can be criticized from without but it can only be modified within its own set of values – its paradigm” and “tourism is only a field to various disciplines”. Such debates, mostly carried under the term “tourismology” and its different versions, do not appear in the Turkish tourism literature at all. This study aims to expose the literature on tourismology and proposes schemes as a contribution to its maturation. In this context, findings were reached through literature reviews and in the lights of scientific philosophy, the schemes which depicts the epistemological and methodological (questioning its validity, scope and methods) contents of tourismology were introduced. Such schemes could very well be modified and developed and moreover, the ontological (content and nature) structure of tourismology is also recommended as a subject to further studies.

Keywords: Tourism, Tourismology, Philosophy of Science, Epistemology, Methodology, Normative Scheme

1. GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından gelir düzeyine paralel olarak artan boş zaman, göreceli barış ortamı ve ulaşımdaki teknolojik gelişmeler; turizmi küresel bir endüstri haline getirmiştir. Dünya çapında hızla büyüyen bir endüstri olması ve ülkelere yaptığı ekonomik ve sosyal etkiler, turizme olan yatırımları ve dikkatleri arttırmış ve turizm, üniversitelerde eğitimi verilen akademik bir dal/disiplin olmuştur. Özellikle son otuz yılda; turizmin ekonomik, sosyal, politik, kültürel ve çevresel etkilerinin küresel yankıları akademik çevrelerce (coğrafya, sosyoloji, ekonomi, işletme ve kamu yönetimi gibi) farklı disiplinler içinde incelenmiş ve turizm “çok disiplinli” bir fenomen olarak kabul edilmiştir (Veal, 1992).

Turizmin küresel gelişimi ve uluslararası ilişkiler ile kültürel alışverişlerin bütünleşme süreçlerinde artan rolüne bağlı olarak ortaya çıkan bir sorun; bilimsel bilginin ve disiplinlerarası araştırmaların nesnesi olan modern turizmin bilimsel açıdan gelişiminin devam ettirilebilmesi için bilim insanlarının soruna daha geniş açıdan bakabilmelerine yönelik gereksinimdir (Pykharev, 2006).

Turizm, yıllardır üniversitelerde bilimsel bir yaklaşımla öğretilen bir dal (çoğunlukla bir işletme dalı) olmasına rağmen, bu dalın uluslararası literatürde “bilim” olarak kabul edilip edilmediği henüz tam olarak netlik kazanmamıştır. 1970’lerde ortaya atıldığı anlaşılan “turizmoloji” terimi, turizmi inceleyen bir bilim dalına işaret etmiştir. Mevcut teorik yaklaşımlar, turizmolojinin hangi sektörlerle ve disiplinlerle ilgili olduğuna işaret etmişse de, turizmoloji kavramının epistemolojik yapısı tam kurulamamış ve bilimsel felsefe ile sentezi tam yapılamamıştır. Buradaki amaç, dışarıdan eleştirilebilir ancak sadece içeriden değiştirilebilir bir paradigma oluşturmak ve böylece turizmi çok-disiplinli sosyal bilim ile uygulamalı bilimin ışığında epistemolojik bir temel üzerine oturtmaktır.

Bu doğrultuda, bu çalışmanın amacı, teorik açıdan turizmoloji kavramının bilim olmasını kanıtlayan verileri araştırmak için; kavramı bilim tarihi ve felsefesi açısından sorgulayarak incelemek ve kavramı epistemolojik (bilimsel geçerliliği, kapsamı ve yöntemleri) bakımdan değerlendirmektir.

2. YÖNTEM

Araştırma, amacı yönünden “tanıtıcı” ve “destekleyici” niteliktedir. Tanıtıcı çalışmalar bir kavram veya konunun ne olduğunu anlatırken, destekleyici araştırmalar tartışmalı bir konuda belirli bir görüşü savunmaya yönelik açıklama ve yorumlarda bulunur (Seyidoğlu, 2003). Dolayısıyla araştırma metodolojisi, turizmoloji ve çok disiplinli turizm dalı hakkındaki mevcut literatürün ve ayrıca bilimsel felsefe ile ilgili teorik kavramların analizine dayanmaktadır. Mevcut tartışmalara dayanan bulgular nesnel olarak aktarıldıktan sonra, turizmoloji konusu bilimsel felsefe yönünden yorumlanarak kavramsal şemalar eşliğinde anlatılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Akademik Literatürde Turizmoloji Kavramı

Turizmoloji kavramının ilk ortaya çıkışı bilindiği kadarıyla 1970’li yıllara uzanmaktadır. Bununla birlikte konunun geniş çapta ele alınışı ve tartışmaya sunulması 21. yüzyıla birlikte gerçekleşmiştir. Tartışmayı tetikleyen ve bayraktarlığını sürdüren ise, AMFORHT (Association Mondiale pour la Formation Hôtelière Touristique – Dünya Turizm ve Otelcilik Eğitimi Birliği) eski başkanı Jean-Michel Hoerner olmuştur. Aynı zamanda bir coğrafya profesörü olan ve Fransa’nın Perpignan Üniversitesi’nin Spor, Turizm ve Uluslararası Otelcilik Fakültesi’nde dekanlık görevi yapan Hoerner, 2000 yılında “Espaces” dergisinde yayınlanan “Turizmin Bir Bilim Olarak Tanınmasına Doğru” adlı makalesiyle bilim dünyasının dikkatini konuya çekmiştir. Yazıyı takiben aynı dergide farklı yazarlar tarafından turizmolojinin lehinde ve aleyhinde görüşler sunulmuş ve böylece konuya ilişkin geniş boyutlu bir tartışma ortamı oluşmuştur. Ancak tartışmanın içeriğine girilmeden önce, “turizmoloji” teriminin tarihçesine değinilecektir.

3.2. Turizmolojinin (Turizmbilim) Adlandırılması

Hoerner’in (2003) verdiği bilgilere göre; “turizmoloji” terimine ilk olarak Py’nin 1992 yılında yayınlanan “Turizm: Ekonomik bir Olay” adlı eserinde geçen “uzmanlar hep turizm çalışmalarının bir bilim mi – turizmoloji – yoksa farklı bilimlerin bir erime noktası mı olduğunu anlayabilmek için tartışmaktadırlar” ifadesinde rastlanmıştır. Ancak Hoerner’in verdiği bu bilgi yetersiz kalabilmektedir.

“Turizmoloji” terimini içerdiği tespit edilen en eski kaynak, Göksan’ın Ege Üniversitesi bünyesinde akademisyenlik yaptığı 1978 yılında yayınlanan aynı isimli eseridir. Göksan, kitabının önsözünde eserini neden “Turizmoloji” olarak adlandırdığını şöyle açıklamaktadır:

“İlkinden başlayalım, evet, neden ‘Turizmoloji’? Turizmi ulaştığı evrensel boyutlarıyla ve kapsadığı psikososyolojik, sosyokültürel, ekonomik ve benzeri sorunlar nedeniyle sadece ticari

veya endüstriyel bir ürün olarak nitelemek çağın koşullarına ters düşer ve de sakıncalıdır. Turizmoloji, turizm bilimi ayrıntılı işletmecilik politikalarıyla maliyeden sosyal ekonomiye, mimariden ekolojiye, biyolojiden sosyolojiye, demografiden psikolojiye, eğitime dek çok ve çeşitli yönleri olan kendi kurallarıyla oluşan bir sosyal bilim disiplindir. 1977 yılında İzmir’de yapılan ve başkanı olduğumuz bir dünya turizm konferansında insanlığın uygar bilimi Turizmolojiyi bu uluslararası toplantının sloganı olarak kabul ettirmiştik. Böylece yirminci yüzyılın Anadolu’sunda uygarlığımızın yüce şair ve tarihçisi İzmirli Homer’e, uygarlığın ilk bilim adamı Miletli Tales’e ve Efesli düşünür Heraklit’e yaraşan bir saygınlık ödevi gerçekleşmiş oluyordu. Evet, diyalektik felsefenin kurucusu Egeli Heraklit’in ‘Panta Rey’i ile birbirine karşıt olanların sürekli mücadelesiyle gelişen insanlık, Turizmoloji ile en görkemli bilim disiplinine ulaşmıştır. Hem de ünlü tarihçi Bodrumlu Herodot, coğrafya ilminin kurucusu Amasyalı Strabo, Gelibolulu Piri Reis ve İstanbullu Evliya Çelebi gibi nice ünlü düşünür, yazar yetiştiren, tarihin ilk otel zincirleri Kervansarayları kuran Anadolu’da çağımıza yaraşan bir uygarlık simgesi olarak” (Göksan, 1978, s. iii).

Bastiyalı’nın (2007) verdiği bilgilerden, Göksan’ın yukarıda bahsettiği dünya turizm konferansının, Dünya Seyahat Acentaları Birliği’nin yıllık kongresi olduğu anlaşılmaktadır. Eldeki bilgiler, “Turizmoloji” teriminin otuz sene önce gerçekleşen bu etkinlikte ortaya çıktığını göstermektedir. Ayrıca Göksan’ın (1978) söz konusu eserinin kaynakçasından da, bu toplantıda “Tourismology” adlı İngilizce bir bildiri sunduğu görülmektedir. Ancak Göksan’ın bu kavramı kendisinin mi yarattığı yoksa gerek Fransa’daki öğrencilik yıllarında gerekse doktora sonrası çalışmalarında farklı kesimlerden mi edindiği henüz bilinmemektedir.

Turizmi inceleyen özel bir bilim dalına yönelik adlandırmalar sadece “turizmoloji” ile sınırlanamamaktadır. Bu terim dışında, çeşitli uzmanların “teoroloji”, “turistoloji” ve “turoloji” isimleri etrafında çalışmaları mevcuttur.

Stafford (1985) turizm biliminin kapsadığı geniş alanı, Yunanca’da “seyahat eden kişi” anlamına gelen “teoros” sözcüğünden türettiği “teoroloji” ismi altında incelemiştir ve bu bilimin henüz tam bir “paradigmalaşma öncesi evre”de olduğunu bildirmiştir. Daha yalın bir ifadeyle, teorolojinin kendi değerler kümesinin oluşmadığını ifade etmiştir. Böröcz (1996), bu yaklaşımı abartılı bulmakla birlikte, turizmi konu alan birçok çalışmanın analitik detay açısından şüpheli ve kuramsal yönelim açısından da yüzeysel bir izlenim verdiği konusunda Stafford’un görüşünü desteklemiştir.

“Turistoloji” kavramını yaratan Cohen (1984) ise bu alanda yapılan çalışmaların düşük düzeyli bir soyutlama temelinde tek sesli eserler olduğuna dikkat çekmiş ve her ne kadar alan çalışmaları çoğalmakta olsa da birçoğunun kesin bir kuramsal yönelim açısından yetersiz olduğunu, dolayısıyla da teori oluşturmada çok az bir katkı sağladığını belirtmiştir.

Turizmin bilimsel bir statü kazanmasını savunan bir diğer uzman Leiper de (1981) bu görüşünü “turoloji” başlığı altında sunmuştur. Leiper her ne kadar bu bilim dalının yaratılmasının gereklerini ortaya koymuş olsa da, savı uzunca bir süre pek kabul görmemiştir (Getz, 2002). Ancak son yıllarda turizmoloji kavramının tekrar gündeme oturmasıyla birlikte, “turoloji” teriminin de su yüzüne çıktığı görülmektedir. Özellikle Amerikalı akademisyenlerin bu terimi daha fazla tercih ettiğini belirten Hoerner (2006), sözcüğün yapısı itibariyle zayıf ama daha sade ve tarihsel (17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa aristokratlarının gerçekleştirdiği “Büyük ve Küçük Turlar” a atfen) olduğunu söylemiş ve bununla birlikte asıl olanın sözcüklerden ziyade içerikte bittiğini vurgulamıştır.

3.3. Yirmi Birinci Yüzyılda Turizmolojinin Gelişimi

Hoerner’in (2000) yukarıda adı geçen makalesinde, turizmi sadece bir çalışma alanı olarak gören bilim dallarına mesafe koyup, endüstrideki karmaşıklığı daha detaylı ve daha etkili inceleyebilmek için öne sürdüğü turizmoloji kavramı, çok geçmeden karşıt ve destekleyici görüşler almıştır.

Makaleye en güçlü tepki, çoğunluğunu coğrafyacı ve sosyologların oluşturduğu bir grup tarafından verilmiştir (Groupement de Recherche Tourisme – Centre National de la Recherche Scientifique [GDR-CNRS], 2001). Georges Cazes’in başını çektiği bu grup, kavramın birçok disiplinin kesiştiği bir konuda bilimsel bir geçiş noktası olarak yeterli olamayacağını ileri sürmüş ve ayrıca böylesi bir akım dahilinde, turizm gibi diğer “alan” ve “sektör”lerin de kendi bilimlerini ilan edebilecekleri çıkarımını yaparak konuya muhafazakar yaklaşmışlardır.

Origet du Cluzeau (2000) ise mevcut durumun yarattığı iç çelişkilerin kritik noktaya ulaştığı bir dönemde, turizmolojinin çok iyi bir zamanlama ile ortaya çıktığını belirtmiştir. “Turizmolojiye Katkı”

adlı bu makalede, ayrıca turizmolojinin kaçınılmaz olgunlaşma sürecine yönelik bir çerçeveye de yer verilmiştir. Çerçeveyi oluşturan üç ana unsur şunlardır (Hoerner, 2003, s. 14):

- Mantık: Bu unsur, gerçeğin biçimsel hallerine ulaşmayı sağlayacaktır. Eninde sonunda turizmoloji, tartışmalarını, sezgisel sonuçlarını ve kısıtsız inşalarını biçimlendirmek zorunda kalacaktır.
- Metodoloji: Turizmolojinin yöntemleri tanımlanmalıdır. Özellikle de ortak bir dilin geliştirilmesi zaruridir.
- Epistemoloji: İlk algılanan bilgidен kavramsal soyutlamalara varan yöntemlerin kullanımı.

Origet du Cluzeau'nun turizmolojiyi "vaftiz ettiğini" ifade eden Hoerner (2003), yeni bir bilim yaratmanın meşruiyetini şu şekilde açıklamaktadır:

"Parçalanmanın (balkanizasyon) olumsuz görülmesi, sosyal bilimlerde yeni herhangi bir bilimin oluşmasını engelleyici bir muhafazakarlığa sebep olmaktadır. (...) Bununla beraber, buradaki durum kendine has bir bilimin ihtisaslaşmasından ziyade, mantıkçı Edmond Goblot'un 'bilim' kavramına dayanan yeni bir sentez girişimidir. Goblot'a göre; 'bilim, aynı konuya ait, yöntemsel olarak bağlı sistematik bilgidir'. Yeni sayılabilecek işletme ve sosyoloji bilimlerinin iktisatçılara kendilerini kanıtlamak için geçirdiği süreci, şimdi de turizmoloji yaşamaktadır. Tarihçi Fernand Braudel'e göre; aydınlanmış bir akıl, sadece yeni bilimlerin çoğalacağını dikkate almakla kalmamalı, aynı zamanda 'eğer bir kısmı geçmişte var olmuşsa, diğerlerinin de ortaya çıkacağı' gerçeğini itiraf etmelidir. Öyleyse, turizme özgü bir bilimin oluşumunu hiçbir şey engelleyemez" (s. 13-14).

Hoerner'in bu çıkışı, "Turizmoloji Üzerine Bir Ateşkes: Yeni Bir Turizm Bilimine Doğru" adlı kitabıyla (2002a) devam etmiştir. Karşıt gruplar da dahil olmak üzere her iki tarafın da beklentilerini kısmen tatmin eden bu eserin yayınlanmasını ise, 2002 yılında Marakeş'te düzenlenen AMFORHT Forumu takip etmiştir. Forum'da "turizmolojinin doğuşu" şu ifadelerle ilan edilmiştir:

"Hem yöntemleri hem de araçlarının ve kendine özgü kavramlarının geliştirilmesi, sosyal bilimlerin – Fransızların deyimiyle 'beşeri bilimler'in – birleşiminde yer almaktadır. Turizmolojinin amacı; turizm ve otelcilik endüstrilerindeki profesyonel eğitimin düzeyini arttırmak, zaten faal olan araştırmaları özerkleştirmek, turizm profesyonellerinin çalışma araçlarını daha etkili kılmak ve turizm dalını bilimsel bir bilgi külliyyatına taşımaktır" (Hoerner, 2003, s. 92).

Hoerner (2002b), turizmolojinin özünde var olan turizm kavramının da bilimsel açıdan yeniden tanımlanması gerektiğini belirtmiştir. Hoerner'a göre, geleneksel olarak Dünya Turizm Örgütü (DTÖ) gibi kuruluşların yaptığı resmi tanımların "turist" kavramını belli sınırlar ve kalıplar içinde tutması, turizmin endüstri olma özelliğini ikinci plana atmaktadır. DTÖ'nün ziyaretçileri, "günübirlikçi" ve "turist" olarak tanımlayıp, turizmi gelir ölçümü ve faaliyet sınıflandırması bakımından incelemesi buna bir örnektir. Standart kriterler kurmak amacıyla yapılan tüm bu tanımlar ve sınıflandırmalar, bilimsel araştırmanın sahip olduğu kuşkucu bir bakış açısıyla, turizmbilimi/turizmoloji içinde tekrar sorgulanabilir ve tartışılabilir. Dolayısıyla, turizmolojinin bilimsel araştırma açısından icraatı mesafe/sınır, kalış süresi, endüstri özelliği gibi konuları mercek altına alarak yeni tanımlar üretmeye çalışmaktır (Hoerner, 2002b; 2003).

Sonuç olarak, turizmolojinin kendisi ise şu şekilde tanımlanabilir:

"Turizmoloji; turizm endüstrisinin bir işletmesinde para harcayan ve en geniş manasıyla 'turist' olarak anılan kişilerin gerçekleştirdiği gezi ve yolculukları inceleyen bilim dalıdır. Çok disiplinli sosyal bir bilim olan Turizmoloji, temelden ziyade uygulamalı olarak kabul edilir" (Hoerner, 2003, s. 12).

2005 yılına gelindiğinde, bir yandan turizmolojiye yönelik olumlu ilgi artarken, diğer yandan da, başta Hoerner'in coğrafyacı meslektaşlarından olmak üzere, çeşitli karşıt görüşlerin kuvvetlendiği gözlemlenmiştir. Boret (2005) turizmin bir araştırma alanı ve öğretim disiplini olduğunu ancak bir bilim olmadığını çünkü turizmolojiyi yapılandırmaya elverişli, özgün yöntem ve öğretilerin henüz tasarlanmadığını belirtmiştir. Knafou (2005) ise turizmolojinin doğuşunun bir ütopya olmadığını ancak bu durumu savunuların biraz aceleci davrandıklarını ifade etmiştir. Tüm bunlara karşın Hoerner (2005) "Turizm Biliminin Tanınması için Hep Birlikte" adlı makalesinde, turizmoloji fikrinin hareket halinde olduğunu ve bunu hiçbir şeyin durduramayacağını vurgulamıştır.

2000 yılında başlayan tartışmalardan günümüze turizmoloji hareketinin ciddi bir mesafe kat ettiği söylenebilir. Günümüzde turizmolojinin resmen öğretildiği başlıca ülkeler; Portekiz, Fas,

Cezayir, Tunus, Lübnan, Vietnam, Madagaskar (Hoerner, 2006) ile 19 Latin Amerika ülkesi (Unidad de Investigacion y Dessarollo – Instituto de Turismo, 2006) ve Sırbistan'dır.

Buraya kadar, turizmoloji kavramına yönelik tartışmaların akışı ve içeriği aktarılmıştır. Sıradaki bölümde ise, sunulan bilgilerin bilim ve bilim felsefesi açısından analizi tartışılıp yorumlanacaktır.

4. YORUM / TARTIŞMA

4.1. Bilim ve Turizmoloji Üzerine

“İnsan zihni, her şeyi kategorilere ayırıp birbirinden ve zamandan bağımsız inceledikçe bu bir alışkanlık haline gelmiş ve 20. yüzyılın başlarında bilimde metodolojik bir tıkanma yaşanmıştır” (Saruhan ve Özdemirci, 2005, s. 77).

Bilimin tanımı çoğunlukla olguları inceleyen “nesnel geçerliliği olan bilgiler bütünü” ve “neden sonuç ilişkilerinin ortaya koyduğu sistematik bilgiler birikimi” olarak kabul edilmişse de, bazı bilim adamlarının “muhafazakar” hale gelmesi ve “değişime kapalı olması” özellikle 20. yüzyılda birtakım bilimsel felsefi tartışmalara yol açmış ve günümüzde bilimin “o an aksi ispat edilmemiş sistemli bilgiler bütünü” şeklinde tercihinin nedeni olmuştur (Saruhan ve Özdemirci, 2005, s. 13).

Bulutay (1986) bilimin temel özelliğinin öznenin nesneyle (toplumla veya doğayla) olan ilişkisini araştırmak olduğunu belirtmektedir. Bu niteliğiyle bilimin üç temel ögesi: 1) özne, 2) özne dışındaki gerçek ve 3) özne ile gerçek arasındaki ilişkidir. Özne burada genel anlamda kullanılmaktadır. Araştırmanın içeriğine göre özne “insan” (turist, yerel halk vs) ve konu itibarıyla “turizm” (ve ilgili her dal; turizm pazarlaması, planlaması, yatırımlar/finans, konaklama, ulaşım, ekolojik sistem vs) olabilir. Bu sebeple, turizm biliminin epistemolojik olarak ne olduğu veya hangi farklı konuları kapsadığı analiz edildiğinde bu prensip göz önüne alınmalıdır.

Bilim “gerçeği” somut olarak bulmayı hedefler. Gerçek, özne (turizmbilimde; insan veya turizm) ile nesne (doğa ve toplum) arasındaki ilişkiler ağı sonucunda oluşur. Bilimin bulmayı amaçladığı “gerçek” kavramına, iç içe geçmiş ve yer yer karmaşık olabilen bu ilişkiler, oluşumlar ve süreçler egemendir. Bir başka deyişle, nesne yani doğa veya toplum sabit değildir, sürekli değişir. Ayrıca, insan ögesinin girdiği (turizm gibi) her sosyal bilim alanı veya konuları çok yönlü, karmaşık, kendine özgü olup zamanla birlikte değişmeye mahkum olan gerçeklerdir (Veal, 1992). Dolayısıyla, bu değişim içinde ilerleyen süreçle birlikte özne ile nesne karşılıklı olarak birbirini etkiler ve değişime uğrar. Turizm bir endüstri olarak ele alındığında turistlerin yerel toplumla ve endüstriyle ilişkileri soyut tecrübeye dayansa da, bu arz talep ilişkisinin sonuçları somuttur (turizmin ekonomik, çevresel etki ve sonuçları gibi). Dolayısıyla turizmoloji/turizmbilim denince; ilerleyen zaman içinde her destinasyona ve o destinasyondaki sosyal, politik, ekonomik, coğrafi, çevresel ve gerek özel gerekse kamusal idari şartlara göre değişen, turizm endüstrisi ilgili ile doğrudan ve dolaylı ilişkileri, oluşumları ve süreçleri inceleyen çok disiplinli bir bilim dalı akla gelmelidir.

Bu açıdan, bilim değişim içinde gerçeğin ne olduğunu özne ve/veya nesne açısından araştırırken, asıl amacı sürekli değişen ve gelişen bir ortamda meydana gelen veya varolan sorunları araştırmak, saptamak ve çözüm bulmaya çalışmaktır. Felsefe de “bilinmeyen”in nasıl bulunacağını kendine konu eder (Saruhan ve Özdemirci, 2005) ve bu bağlamda aynı zamanda “gerçek sorunlar” ile ilgilenir (Bulutay, 1986). Bu sebeple bilim ve felsefe “kimi zaman birbirinin yokluğunu tamamlayan, kimi zaman birbirleriyle rekabet eden, ... kimi zaman ... birbirlerinden kuvvet alan iki unsur olmuştur” (Saruhan & Özdemir, 2005, s. 47). Bilimi tetikleyen felsefe diğer bir deyişle öğrenme aşkıdır, dolayısıyla bilimsel çalışmaların felsefi bir boyutu vardır (Lecourt, 2006).

Bunun nedeni; bir araştırma sürecine başlanırken konuya bağlı olarak hangi bilimsel felsefe önderliğinde o araştırmanın temellerinin oturtulacağı kararlaştırılır, bunu takiben gerekli olan bilgi ve verilerin hangi bilimsel yöntemle (metodolojiyle) elde edileceği (tümevarım, tümdengelim) ve sonra verilerin hangi metodolojik enstrümanlarla toplanacağı (nitel ve nicel metotlar; yüz-yüze görüşme, anket, istatistik vb.) belirlenir. Dolayısıyla, bilimsel felsefe bir araştırmanın temelidir (Saunders, Lewis ve Thornhill, 2003). Bu sebeple, çok-disiplinli turizmi bir özne olarak kendine konu edinen turizmolojiyi incelerken, bilim felsefesini tartışmak ve hangi bilim, felsefe, akım veya akımlarının turizmolojinin epistemolojik ve dolayısıyla metodolojik altyapısına teorik bir yapılandırma sağlayabileceğini tartışmak gerekir.

Bilim felsefesi bilgiye nasıl ulaşılacağı ile ilgili birbirinden farklı görüşlere yer vermiştir. Bunlardan turizmin doğasına, yapısına ve içeriğine uygun akımların analizi turizmbilimle ilgili argümanların doğrultusunda sunulmaktadır. Sunulan felsefi görüşler tek başına işlevsel bir fayda sağlamamakta, birbirlerini bir bütün olarak tamamlayarak turizmolojinin araştırdığı bilgilere ulaşmaya

hizmet edeceği düşünülmektedir. Dolayısıyla doğru ve geçerli bilgiye ve verilere ulaşabilmek için esnek ve eklektik bir bilimsel tavır sergilemenin yanılma veya yanlış yapma olasılığını minimal düzeyde tutacağına ve ileride gerekebilecek felsefi yaklaşımlarla ve metodolojilerle ilgili değişiklikleri yapma olanağı verebileceği inanılmaktadır. Bunun sebebi, turizmin her sosyal fenomen gibi insan ögesine, zaman ve mekana doğru orantılı olarak değişken bir doğaya sahip olması, yapısal olarak çok disiplinli bir alan olması, konuları bakımından çok çeşitli olması ve içeriği bakımından hem teorik hem deneysel olarak araştırılmasıdır. Bu bağlamda; konuyla ilgili olarak ele alınan bilimsel felsefi öğretiler, tek bir doktrin kullanmak yerine, (rastlantısal olarak değil) durumsal ve gerçekçi bir yaklaşımla araştırma konusuna ve bulunmak istenen bilginin doğasına uygunluğu prensibinden yola çıkılarak seçilmiş ve önerilmiştir.

Rasyonalizm (akılcılık) bilginin doğru kaynağının akıl olduğunu ve doğru bilginin düşüncede ve zihinde temellenebileceği tezini savunur (Saruhan ve Özdemirci, 2005). Bu görüş, hem teorik hem uygulamalı bir bilim dalı özelliği gösteren turizmoloji için tamamen geçerli değildir. Ancak, rasyonalizm bilginin aksiyom/postülalar üzerinden akıl yürütmeye elde edildiğini savunduğundan turizmin teorik alanda gelişimi için (örneğin turizm planlaması, turizmde sürdürülebilir kalkınma kuramları, otelcilik sektöründe insan kaynakları yönetimi modelleri gibi alanlarda) oldukça gerekli gözükmektedir. Daha ötesi, ortaya atılan özgün bir teorinin, örneğin sürdürülebilir turizm paradigmasının, pratikte (bir yörede) uygulanarak deneysel analizinin yapılabilmesi ve bu deneysel verilerin akıl yoluyla sistematik bir düzende ifade edilebilmesi için gerekli bir felsefi prensiptir.

Ampirizm (deneycilik) rasyonalizmin tam tersi olarak doğru bilgiye (duyular ve) deney yoluyla ulaşabileceğini savunan felsefi bir akımdır. Elde edilen bilgiler deneye dayanmadığı sürece, doğru ve geçerli kabul edilmez (Saruhan ve Özdemirci, 2005; Kütük, 2005). Bu prensip turizm için önerilen bir takım planlama ve kalkınma teorilerinin uygulanmasında kullanılabilir. Örneğin, ekoturizm teorisi bir destinasyonda mikro olarak deneysel olarak test edilebilir ve ekoturizmin o yörede işleyip işlemediğini ve nedenlerini açıklamaya yardımcı olur. Daha önemlisi, ampirizm turizm endüstrisinin uygulamalı alanı olan hizmet sektörleri için (konaklama, ulaştırma, yiyecek-içecek gibi) en önemli bilimsel felsefi yaklaşımdır. Ancak elde edilen ampirik veriler ülkeden ülkeye, yöreden yöreye, işletmeden işletmeye değişebilmektedir. Bu da turizmin sosyal bir fenomen olmasından kaynaklanır, çünkü insan etkeninin girdiği her alanda (ve sosyal disiplinlerde) farklılıklar gözlemlenebilmektedir (Veal, 1992).

Kritisizm (eleştiricilik) bir adım ileri giderek bilgiye ulaşmak için öncelikle deneye başvurulması gerektiğini kabul eder ama bilgiye ulaşma sürecini deneye sona erdirmez. Çünkü deneye elde edilen bilgi ham maddedir ve bir düzene sokulması gerekir. Bu biçimlendirme zihinde varolan "a priori" (ön) bilgilerle yapılır. Burada birbirinin zıttı olan rasyonalizm ve ampirizm akımlarının uzlaştığı görülmektedir. Kritisizmin önde gelen ismi Kant, ulaşılacak bilgilerin mevcut olanaklarla belli zamanlarda sınırlı olabileceğini, bu sebeple bilimsel alanda gösterilen tavrın tutucu değil, tarafsız olması gerektiğini, bilimsel alanda nesnel verilerle hareket edilmesi ve deneylerden yararlanılması gerektiğini savunmuştur (Saruhan ve Özdemirci, 2005; Yıldırım, 2005). Turizmolojinin bu felsefeyi benimseyerek hareket edebileceği araştırma alanları mevcuttur (örneğin; endüstriyel yapısında mevcut olan konaklama, yiyecek-içecek sektörleri gibi) ve önerilen teoriler deneysel olarak test edilip verilerle desteklenerek konu ve bilimsel kapsam süreç içinde gelişmeye açık olur.

Pozitivizm (olguculuk), ampirist (deneyci) bilgi görüşüne dayanan ve özellikle doğa bilimleri alanında (ayrıca toplum bilimleri üzerinde) etkili olan bir felsefe akımıdır. Pozitivizm yalnızca bilimsel yolla edinilen bilgileri, verileri kabul eder. Bir olayın özünün ya da gerçek nedeninin ne olduğunu arayıp sormanın anlamı yoktur. Bir olayın daha çok normolojik (yasaya bağımlı) olarak açıklanması bilimsel kriter olarak alınır. "Bilimin mantığı"nın tek olduğunu savunan pozitivizm sadece tümevarım yöntemini (daha sonraları ortaya çıkan mantıksal pozitivistler ise tümdengelim) geçerli kabul eder (Saruhan ve Özdemirci, 2005). Turizmin çok disiplinli yapısında pozitivist yaklaşım turizmde pazarlama, işletme, finans ve iktisatla ilgili hipotezlerde istatistiksel ve matematiksel metodoloji ve modellerle kullanılabilir, ancak bu turizmoloji için geçerli olan bilimin mantığının tek olduğu anlamına gelmemelidir çünkü çok-disiplinli geniş bir konu yelpazesi olan turizmin nicel olduğu kadar nitel özelliği de vardır. Bu da tek bir bilimsel mantıkla (pozitivizm gibi) araştırma yapmanın imkansızlığını göstermektedir. Buna benzer olarak Hoerner (2005), Daude'den esinlenerek turizmolojinin somuta uygulanan teorik bir bilim olduğunu ifade etmiştir. Turizmoloji işletme, iktisat, sosyoloji ve demografi gibi bilimlerin derinliklerini işlemekle yükümlü olmamakla birlikte, pozitivist felsefeyi ve araştırma metodlarını uygun alanlarda kullanarak bu bilimlerin sentezini

kuracaktır. Böylece, turizmoloji çalışmaları her zaman profesyonel ortamlara uygulanabilecektir (Hoerner, 2005).

Henüz bir fikir aşamasında ve hareket halinde olduğu tartışılan turizmolojinin özellikle pozitivist yaklaşımı kullanan araştırma konuları için Popper'ın yanlışlama ilkesi kullanılabilir. Pozitivistlere benzer olarak Popper, bilimin ve bilimselliğin kriterinin test edilmeye ve yanlışlamaya açık olmanın bir önermeyi bilimsel yapan temel unsur olduğunu düşünür. Bu yaklaşıma göre, bilimsel bir bilgi hiçbir zaman kesin olarak kanıtlanamayacak, her varsayım aksi kanıtlanana kadar doğru sayılıp, aksi kanıtlandığında ise terk edilecektir (Saruhan ve Özdemirci, 2005). Bu görüş turizmin 1950'lerden sonra teorik ve pratik olarak geçirdiği evrim için geçerlidir. Örneğin; turizm endüstrisinin gelişimi üzerine yapılan ilk planlama modeli busterizm (boosterism) ve endüstriyel/ekonomik yaklaşımı benimsemiş yukarıdan-aşağı merkezi planlamaydı, ancak bu modelin uygulamada bir takım sosyoekonomik ve çevresel sorunlara neden olması yani yetersizliğinin veya yanlışlığının kanıtlanması diğer alternatif planlama paradigmalarının ortaya atılmasına neden oldu (tabandan-yukarı planlama, sürdürülebilir turizm planlaması gibi) (Murphy, 1983; Brohman, 1996).

Öte yandan, fenomenoloji (olgubilim veya görüngübilim) felsefesi özne-nesne ilişkisi çerçevesinde araştırılan konu ve olguları pozitivistde ve ampirizmde olduğu gibi nesnel olarak, genelleştirmek ve (doğa bilimlerinde olduğu gibi) yasalara bağımlı kılmak üzere araştırmayı kabul etmez. Tam tersine araştırılan olgu ve konuları (yani nesnelere) öznelin algıladığı, düşündüğü ve tecrübe ettiği şekilde incelemeyi tercih eder. Çünkü, mutlak gerçek diye bir şey yoktur, gerçek kavramı her bilince göre değişir (Saruhan ve Özdemirci, 2005). Elde edilen bilgiler yasalaştırılmaz veya genelleştirilemez ancak belli bir zamanda ve mekanda araştırılan konunun (nesnenin) belli bir bilinç (yani özne) üzerindeki etkileri araştırılabilir. Dolayısıyla, veriler özeldir ve zaman ve mekana göre değişkendir (Yıldırım, 2005). Fenomenoloji geçerli bilginin öznel olduğunu savunduğu için insan ögesinin merkezi olduğu sosyoloji ve psikoloji gibi toplum bilimlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Ulaşılmak istenen bilgi bireylerin perspektifinden, onların tecrübe, görüş ve düşüncelerine dayandığı için toplanan veriler (bilgiler) nitel özelliktedir (Kontul ve Yücellik, 2005a). Turizm alanında, örneğin turizmin yerel halk üzerindeki negatif etkileri, turist ve halk arasındaki ilişkiler, turistlerin ürün ve hizmet memnuniyeti ve turist motivasyonu gibi insan ögesini içeren tüm konular fenomenolojik olarak araştırılır (Cohen, 1984).

Bilim felsefeleri içinde turizmin endüstriyel işleyişi için ve diğer uygulama alanlarında (kamu yönetimi, turizm planlaması ve yönetimi, kalkınma vs.) belki de en önemli sayılabilecek felsefi akım pragmatizm olarak kabul edilebilir. Pragmatizmde (faydacılık) düşünme eylemi yalnızca bir problem varsa gerçekleşir. Bu yüzden pragmatik bir araştırmada araştırma sonuçlarının muhtemel faydası ortaya konulmalıdır. Bütün kuramlar, bilgiler, düşünceler ve davranışlar yalnızca insana faydalı olup olmamalarıyla değerlendirilir. James, pragmatizm değerlendirmesi için kriter olarak "somut fayda" kavramını öne çıkarmıştır. Somut fayda yalnızca maddi ihtiyaçların karşılanmasını değil insan ve toplumun gelişmesine katkıda bulunan her şeyi ifade eder (Saruhan ve Özdemirci, 2005). Lecourt (2006, s. 7), "doğanın kendi içimizde ve dışımızda maruz bıraktığı riskleri öngörmeyi ve gerektiğinde de bu riskleri önlemeyi bilimden bekliyoruz" diyerek bilimlerden beklenen şeyin daima daha fazla olgusal bilgi getirmeleri ve mümkünse bunların herkesin yararına uygulanabilir olması gerektiğini belirtir. Bu fikre paralel olarak, turizm alanında son yirmi yılda ortaya konan düşünce ve görüşler "turizm, toplum ve doğa" ilişkisinde turizmin sosyo-ekonomik ve çevresel negatif etkilerini azaltmaya çalışırken, faydalarının nasıl artırılacağı üzerine yoğunlaşmış, bunun sonucunda "sürdürülebilir turizm paradigması" ve ilgili diğer yan turizm modelleri (ekoturizm vb.) literatüre girmiştir (Wahab, 1997).

Pragmatik eğitimde her sistem yalnızca kendi ihtiyacı olan insan kaynağını yetiştirmeye yönelir. Sanayi devriminden bugüne dünya toplumları ve bireyleri üzerinde en etkili felsefi akım olmuştur (Saruhan ve Özdemirci, 2005). Bu felsefi yaklaşıma göre, Hoerner'ın da (2002a) AMFORHT'un 2002 forumunda değindiği gibi, turizmolojinin kapsadığı tüm bilgi birikimi gerek kamu gerek özel sektördeki tüm turizm profesyonelleri için kaçınılmaz bir ihtiyaçtır. Turizmoloji, pragmatik felsefi yaklaşımla yapılacak bilimsel araştırmalardan güç alarak turizm ve otelcilik profesyonellerinin eğitim seviyesini yükseltmeye, profesyonel ortamda kullanılan araçları iyileştirmeye ve halen faal olan araştırma çalışmalarının özerkleşmesine dayanmalıdır. Ancak böyle bir bilimsel perspektifle turizm endüstrisi dünya toplumlarının sosyoekonomik, kültürel ve çevresel gelişim ve kalkınmasına hizmet edebilen bir araç olarak kullanılabilir.

Enstrümantalizm (araçsalcılık) bilimsel yasa, kuram ve kavramları birer “alet” veya “araç” saymaktadır. Başarılı olurlarsa iyi ve gerçekdirler, başarılı olmazlarsa kötüdürler ve gerçek değildirler. Deneysel mantık adıyla adlandırılan araçsalcılık, nesnel bilimciliği yadsır. Ona göre bilimin, belli bir durumda en elverişli davranışın araştırılmasını sağlamaktan başka hiçbir nesnel gerçekçiliği yoktur (Kontul ve Yücellik, 2005b). Dolayısıyla, araştırılan konuya, duruma ve mevcut zaman aralığına göre en uygun metodoloji kullanılır. Bu akım kriticizm ve pragmatizmle yakından ilişkili olup, çok disiplinli turizmolojinin epistemolojik kapsamı, metotları ve elde edilen bilgilerin geçerliliği üzerinde kullanılması gereken bir felsefi prensiptir.

Yukarıda sunulan argümanlar ışığında, turizmbilime en uygun bilimsel felsefi bakış açılarını uyarlamak için eklektisizm (seçmecilik) bilimsel felsefesini önermenin doğru olabileceği düşünülmektedir. Çünkü eklektisizm farklı düşünce sistemlerinden seçilen öğreti ve felsefi görüşlerin birbirleriyle uzlaşma, kaynaşma ya da uyum anlayışı gütmekten birleştirilmesi ilkesini savunur. Ancak bu, önerilen bilimsel felsefi akımların tesadüfi ya da rasgele seçilip bir arada sunulması demek değildir. Çok disiplinli, nitel ve nicel açıdan geniş bir konu yelpazesi içeren turizm için bu felsefi yaklaşımın araştırılan gerçek bilgiler ve bilimsel olarak çözüm aranan farklı sorunlar bakımından en uygun tavır olacağı düşünülmektedir. Adı geçen farklı bilimsel felsefi görüşler gelecek teorik ve deneysel çalışmaların sonucunda eklektisizm yaklaşımından uzaklaşarak sinkretizm görüşüyle (belli bir ölçüde) bir paradigma mahiyetinde uyum sağlayarak uzlaşabilir. Sinkretizmi bir felsefi görüş olarak ilk Aristoteles “toplama” veya “harmanlama”ya karşılık gelecek biçimde, birbirine zıt ve farklı felsefi düşünce akımlarını uyum içinde bir çatı altında birleştirmek olarak kullanmıştır (Webster Online Dictionary, 2007). Turizmbilim için önerilen ve ileride önerilebilecek bilimsel felsefi görüşlerin sinkretizm yaklaşımıyla heterojen bir biçimde paradigmatik bir yapıda ne kadar başarılı bir şekilde buluşabileceği tartışmaya açıktır. Ancak, temel bilimsel felsefe olarak gerek eklektisizm gerekse sinkretizm yaklaşımıyla farklı bilimsel akımların turizmi tek bir özerk alan olarak turizmbilim/turizmoloji adı altında inceleyip, araştırması kendine özgü bir terminoloji geliştirmesi ve kullanması bakımından önemlidir. Tabi bu ileride yapılacak teorik ve deneysel araştırmaların, burada önerilen bilimsel felsefe ile hareket etmesine bağlıdır.

Tablo 4.1 turizmolojinin doğru bilgiye ulaşmak için uyarlayabileceği bilimsel felsefi akımların birleşimini sunmaktadır.

Tablo 4.1: Turizmoloji'nin Epistemolojik Olarak Uyarlayabileceği Bilimsel Felsefi Akımlar

Ana Yaklaşım	Felsefi Akım	Felsefi Görüş	Metodoloji Bilimsel Yöntem
Eklektisizm	Rasyonalizm	Deney tek başına yeterli değildir. Akıl vasıtasıyla deneyden edinilen veriler/bilgiler teoriye dönüşür.	Tümdengelim
	Ampirizm	Geçerli bilgi deneyle elde edilir.	Tümevarım
	Kritisizm	Bilgi deneyle başlar, deneyle bitmez.	Tümevarım, tümdengelim
	Pozitivizm	Çağdaş bilim soyutlamaya değil gözleme ve deneye dayanmalıdır.	Tümdengelim, tümevarım (özellikle mantıksal pozitivizmde)
	Popper'in Yanlışlama İlkesi	Bir önerme yanlışlanabiliyorsa bilimseldir.	Tümdengelim
	Fenomenoloji	Bilgi bireylerin tecrübe, görüş ve düşüncelerinden elde edilir.	Tümevarım, tümdengelim
	Pragmatizm	Bilimin bireylere ve topluma faydası olmalıdır.	Tümevarım, tümdengelim
	Enstrümantalizm	Metodolojiler ve felsefi akımlar bilgiyi bulmak için bir araçtır.	Tümevarım, tümdengelim

Kaynak: Saruhan ve Özdemirci'den (2005) uyarlandı.

Sunulan bu bilimsel yaklaşımın (Hoerner'ın (2002a ve b) önerdiği gibi) turizmolojinin olgunlaşmasında kullanılabileceği düşünülmektedir. Ayrıca turizmolojinin bütüncül bir biçimde

epistemolojik alt yapısı da ifade edilmelidir. Bu epistemolojik kapsam normatif/kavramsal bir şemada özetlenmiştir (Tablo 4.2).

Turizm endüstrisinin kendine has yapısı, işleyişi, sunulan ürünün veya hizmetler toplamının bir deneyim olarak düşünülmesi, turizm tecrübesini sunan ve alan (arz-talep) arasındaki ilişkiler ve bu esnada turizm ürün ve hizmetlerinin arz edildiği bölümlerin ve sektörlerin farklı ve karmaşık yapısı vb. turizmbilimin endüstri ilintili inceleme alanlarını oluşturur. Dolayısıyla, turizm endüstrisinin kendine has karmaşık yapısal özellikleri (hizmet endüstrisi olduğu için büyük oranda insan gücüne bağımlı olması, turizm ürünlerinin ekonomik değil sosyokültürel ve psikolojik gereksinimleri karşılması gibi) (Ahipaşaoğlu ve Arıkan, 2005; Usal ve Kurgun, 2006), turizmolojinin diğer disiplin ve bilim dallarıyla epistemolojik ve metodolojik anlamda iş birliği içinde ama kendine özgü teoriler üreten “bağımsız” bir bilim dalı olması gerektiğini göstermektedir. Bu kavramsal şemaya bakılarak, turizmoloji epistemolojik açıdan beşeri ve sosyal bilim dallarının turizm endüstrisinin entegrasyonu ile meydana gelen ve temel olarak eklektisizm felsefesinin önderliğinde, yer yer farklı bilimsel akımların eşliğinde incelenmesi gereken 20. yüzyılın sunduğu bir bilim dalı olarak kabul edilebilir (Hoerner, 2002a).

4.2. Turizmolojide Metodoloji

Bilimsel felsefi yaklaşımların sunduğu tartışmalara ve özet olarak çizilen turizmbilimin epistemolojik kapsamına ve turizmin endüstriyel doğasına bağlı olarak turizmbilimi için bilimsel felsefi akımlar eklektisizm yaklaşımıyla esnek ve çoğulcu bir anlayışla birarada sunulmuştur. Buna paralel olarak, yapılacak çalışmalarda uygulanacak araştırma metodolojisinin çağdaş bilimsel metod olması gerektiği düşünülmektedir. Çağdaş bilimsel metod (Popper ve Kuhn’un bilimsel yaklaşımlarını temel alarak) bilimin yeni bilgi üretebilmesi için tümevarıma ve sağlamlaşmış bilgidan yeni çıkarımların üretebilmesi için de tümdengelim gereksinimi olduğu prensibine dayalıdır (Saruhan ve Özdemirci, 2005). Bu metod, gerektiğinde nitel veya nicel araştırma metodolojilerini ya da her ikisini aynı anda kullanarak gerekli bilgi ve verileri toplar. Bu yaklaşımla, bir önermenin incelenme sürecinde tümevarım ve tümdengelim birbirlerinin sağlamasını yapar ve daha güvenilir bir bilimsel temel yaratılabilir. Dolayısıyla, çağdaş bilimsel metod için bilgi ne tamamen deneysel ne de tamamen kuramsaldır. “Deneye dayanmayan bilgi, çoğu zaman sezgisel ya da kuramsal kalmaya mahkumdur. Bununla birlikte, rasyonel bir düzlemde yorumlanmamış deneysel sonuçlar da ortaya yalnızca olgunlaşmamış veriler koyar ve bilimsel gelişmeye yön veremez” (Saruhan ve Özdemirci, 2005, s. 102).

Bu bağlamda, Hoerner’in da (2002a) önerdiği gibi turizmoloji uygulamalı teorik bir bilim olarak kabul edilebilir, doğru, güvenilir ve geçerli bilgiye ulaşmak için eklektik bir tavırla bahsi geçen (ve ileriki çalışmalarda önerilebilecek farklı) bilimsel felsefi akımlardan güç alan ve bilgi toplama enstrümanlarını seçerken kullandığı metodolojiler için durumsal bir yaklaşımla gerektiğinde tümdengelim veya tümevarım ve hatta her ikisinden de faydalanabilen özerk bir bilimsel dokunulmazlığı, sınırlarını muhafazakarca çizmiş olan (pozitivist) çevrelere karşı korunabilir. Ki bu çağdaş bilimsel metod yaklaşımı, turizmi bir bilim dalı olarak incelemeyi ısrarla belirten diğer beşeri bilim dallarınca şu anda yapılmaktadır. Dolayısıyla, sınırları belli muhafazakar bir bilimsel arenada çağdaş bilimsel metod ile gelecek yıllarda formüllerle, teorilerle deneyler arasındaki bağların turizmolojiye ait özgün bir terminolojiyle ve kendine has bir düzenekte geliştirilip (Kuhn’un önerdiği gibi) devrimci bir paradigmayla yol alıp almaması büyük merak konusudur.

Tablo 4.2: Turizm Araştırmalarının Epistemolojik Temelini Oluşturan Bilim Dalları

TURİZMOLOJİ – TURİZMBİLİM			
PSİKOLOJİ <ul style="list-style-type: none">Turizm motivasyonuİtici ve çekici faktörler	COĞRAFYA <ul style="list-style-type: none">Turizm coğrafyasıDoğal kaynak tahsisatı ve planlaması	EKOLOJİ – ÇEVRE BİLİM <ul style="list-style-type: none">Çevre ve diğere doğal kaynakların sürdürülebilir biçimde korunması	SOSYOLOJİ <ul style="list-style-type: none">Turizm SosyolojisiBoş zamanÜlkenin sosyal yapısıDavranış bilimleri (yerel halk ve turistler arasındaki ilişkiler)
PAZARLAMA <ul style="list-style-type: none">Turizm promosyonu ve pazarlamaDemografik analiz	ŞEHİR VE BÖLGESEL PLANLAMA <ul style="list-style-type: none">Yerel yönetimlerde turizm planlaması ve gelişimiYeniden geliştirme, imar etme ve kalkınma çalışmaları	MİMARİ <ul style="list-style-type: none">Doğa dostu, turizme ve trendlerine özgü tasarım ve planlamaPark, rekreasyon alanlarıPeyzaj	ARKEOLOJİ <ul style="list-style-type: none">Tarihi eser, kalıntılar ve çekiciliklerin korunmasıSanat tarihi konusuna giren turistik değerlerin korunması
İŞLETME <ul style="list-style-type: none">Turizm işletmelerinin yönetimi (konaklama, seyahat, ulaştırma, yiyecek-içecek vs.)Örgütsel davranışİnsan kaynakları yönetimi	ZİRAAT VE TARIM <ul style="list-style-type: none">Sürdürülebilir kalkınma paradigmasıyla kaynaşan turizm çeşitleri (kırsal turizm vs.)Yerel turizm için ziraat ve tarımın canlandırılması	TARİH <ul style="list-style-type: none">Güzel sanatlarDinler tarihiMitolojiÜlkelerin sosyo-politik, dini, ve kültürel tarihi	ANTROPOLOJİ <ul style="list-style-type: none">Yerel halk ve turistlerin arasındaki ilişkiYerel halkların etnografik ve folklorik yapısı (örf ve adetler vs.)
FİNANS <ul style="list-style-type: none">Turizm yatırımlarıİç verim analiziFizibilite analizi	KALKINMA ÇALIŞMALARI <ul style="list-style-type: none">Sürdürülebilir kalkınmaYerel – bölgesel planlamada halk kalkınması	POLİTİKA – SİYASET BİLİMİ <ul style="list-style-type: none">Turizm planlamasında hükümet ve paydaş grupları arasındaki ilişkilerPlanlamada ki öncelikler sırası	FELSEFE <ul style="list-style-type: none">MantıkEpistemolojiMetodolojiParadigmaEtik
EKONOMİ <ul style="list-style-type: none">Turizmin ekonomik etkileriTurizmde arz ve talep oluşumuEkonometri – İstatistikİstatistiklerModel kurma	KAMU YÖNETİMİ VE PLANLAMA <ul style="list-style-type: none">Turizm planlamasında tabandan-yukarı halk katılımı	ULUSLARARASI İLİŞKİLER <ul style="list-style-type: none">Ülkelere özgü politikalar, uygulama ve sınırlamalar (vize vs.)	HUKUK <ul style="list-style-type: none">Turizm hukukuPlanlamada yasal hak ve düzenlemeler

Kaynak: Ahipařaoglu'ndan (2001, s.96) ve Jafari'den (1983) adapte edilmiştir, McIntosh ve diğere (1995, s.19).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizmbilim henüz yeni sayılmakla birlikte, oldukça hızlı bir gelişim ve yayılım sürecindedir. Turizmbilimi kavramının pek de yabancı olmayan, hatta ilk tohumlarının atıldığı ülkemizde, turizmle ilgilenen bilim insanları konuya sahip çıkmalıdır.

Önerilen kavramsal modelin turizmbilimine teori ve bilim felsefesi bakımından çağdaş, özgür, esnek bir bakış açısıyla açıklayıcı ve destekleyici bir öneri sunabileceği ve turizmin bir bilim dalı olarak görülmesi adına bir tartışma ortamı yaratacağı umulmaktadır. Ayrıca bu araştırmanın daha sonra yapılması öngörülen teorik ve deneysel çalışmalara bir temel teşkil edebileceği düşünülmektedir. Çalışmaların öncelikle ulusal düzeyde tartışmaya açılabilmesi gereken platformlar oluşturulmalı, bunun yanında da konuyla derinlemesine ilgilenecek uzmanlar uluslararası literatüre katkı sağlamalıdır. Eklektisizm görüşü sayesinde, turizmolojinin epistemolojik yapı ve kapsamının gerektirdiği şekilde, esnek ve çoğulcu bir anlayışla farklı bilimsel felsefi akımların bir araya getirilmesiyle; gelecek bilimsel araştırma ve çalışmaların turizm alanında birbirinden farklı konu ve sorunları, özerk ve bağımsız bir bilimsel platformda tartışabileceği ve etkin bir biçimde çözüm bulabileceği düşünülmektedir.

Bu sadece bir başlangıçtır. Buradan yola çıkarak, gelecekte teorik ve deneysel araştırmalar yapıldıkça turizmolojinin bilim felsefesi üzerine öne sürülen teorik modeller daha farklı akımları içine alarak veya eleyerek ilerleyebilir ve sinkretizm bilimsel felsefesiyle kendi terminolojisini kuran paradigmatik bir senteze dönüşebilir. Turizmoloji için önerilen çağdaş bilimsel metodoloji de böylece bu sentezden kendi payına düşen özgün ilerlemeyi kaydedebilecektir.

Turizmoloji nihai olgunluğuna eriştiğinde, turizmi bugüne kadar kendisine konu edinen bilim dallarından özerk hareket ederek, kendi alt branşları bulunan bir ana dal olabilecektir. Kavramın kurumsallaşması için gerekli çaba gösterilirse, belki de turizmoloji kendi “alan kodu”na sahip olacak ve yine kendi öğretisi kapsamında çok yönlü bilim insanları yetiştirecektir. Çağdaş bilim anlayışı bunu gerektirmektedir.

Son olarak; şunun belirtilmesi gereklidir ki, verilen metin sınırlamasından dolayı değinilemeyen turizmolojinin ontolojik değerlendirilmesi ve dolayısıyla turizmoloji ve turizm endüstrisi arasındaki bağın ve ilişkinin içeriği kapsamlı bir şekilde gelecek çalışmalarda ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ahipaşaoğlu, S. (2001). *Turizmde rehberlik*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ahipaşaoğlu, S. ve Arıkan, İ. (2005). *Seyahat endüstrisi işletmeleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bastiyalı, M. (3 Mayıs 2007). Turizm ne zaman bir bilene sorulacak? <<http://www.bastiyali.com/tr/bizden3yazi9.php>> (2007, 26 Eylül).
- Boret, A. (2005). Discipline d'enseignement, sujet d'étude. *Espaces*, 223, 18-20.
- Böröcz, J. (1996). *Leisure migration: a sociological study on tourism*. NY: Elsevier- Pergamon.
- Brohman, J. (1996). New directions in tourism for third world development. *Annals of Tourism Research*, 23 (1), 48-70.
- Bulutay, T. (1986). *Bilimin niteliği üzerine denemeler: evrim ve quantum kuramları*. Ankara: Mülkiyet Birliği Vakfı Yayınları.
- Cohen, E. (1984). The sociology of tourism: approaches, issues and findings. *Annual Reviews of Sociology*, 10, 373-392.
- Getz, D. (2002). Event studies and event management: on becoming an academic discipline. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 9 (1), 12-23.
- Göksan, E. (1978). *Turizmoloji*. İzmir: Uğur Ofset Matbaası.
- Groupement de Recherche Tourisme – Centre National de la Recherche Scientifique, (2001). A propos de tourismologie: la science par auto proclamation, *Espaces*, 178, 16-19.
- Hoerner, J.-M. (2000). Pour la reconnaissance d'une science touristique. *Espaces*, 173, 18-20.
- Hoerner, J.-M. (2002a). *Traité de tourismologie: pour une nouvelle science touristique*. Perpignan: Presses Universitaires de Perpignan.
- Hoerner, J.-M. (2002b). Pour une nouvelle définition du tourisme. *Espaces*, 224, 15-20.
- Hoerner, J.-M. (2005). Encore un pas vers la tourismologie. *Espaces*, 227, 12-14.
- Hoerner, J.-M. (2006, August). Tourismology (tourism science): it was born five years ago. <<http://www.amforht.org/Amforht%20News%202006%20-%202008%20En.pdf>> (2007, May 23).
- Hoerner, J.-M. ve Sicart, C. (2003). *La science du tourisme: précis franco-français de tourismologie / The Science of tourism: an Anglo-French precis on tourismology*. France: Balzac Editeur.

- Knafou, R. (2005). La recherche en tourisme s'organise. *Espaces*, 225, 11-14.
- Kontul, E. ve Yücellik, Ö. (2005a). Fenomenoloji nedir? <http://www.geocities.com/temelfelsefe/fenomenoloji_nedir.html> (2007, Ekim 13).
- Kontul, E. ve Yücellik, Ö. (2005b). Enstrümantalizm nedir? <http://www.geocities.com/temelfelsefe/enstrumantalizm_nedir.html> (2007, Eylül 20).
- Kütük, S. (2005). *Bilim felsefesi üzerine*. İstanbul: Açılım Kitap
- Lecourt, D. (2006). *Bilim Felsefesi*. (Çev. I. Ergüden), Ankara: Dost Kitabevi (orijinal baskı tarihi 2001).
- Leiper, N. (1981). Towards a cohesive curriculum in tourism: the case for a distinct discipline. *Annals of Tourism Research*, 8, 69-83.
- McIntosh, R. W., Goeldner, C.R. and Ritchie, J.R. (1995). *Tourism Principles, Practices, Philosophies*. (7th edition). New York: John Wiley & Sons.
- Murphy, P. E. (1983). Tourism as a community industry: an ecological model of tourism development *Tourism Management*, 4 (3), 180-193.
- Origet du Cluzeau, C. (2000). Contribution à la tourismologie. *Espaces*, 175, 15-18.
- Py, P. (1992). *Le tourisme, un phénomène économique*. Paris: La Documentation Française.
- Pykharev, A. Y. (2006). Tourismology and scientific-theoretical maintenance of development of tourist branch. *The Proceedings Book: Turk-Kazakh International Tourism Conference, II*, Antalya, 1432-1437.
- Saruhan, Ş. C. ve Özdemirci, A. (2005). *Bilim, felsefe ve metodoloji: araştırmada yöntem problemi (SPSS uygulamalı)*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Saunders, M., Lewis, P. and Thornhill, A. (2003). *Research methods for business students*. (3rd edition). London: Prentice Hall.
- Seyidoğlu, H. (2003). *Bilimsel araştırma ve yazma el kitabı*. (9. basım). İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Stafford, J. (1985). Les paradigmes de la recherche en téorologie: étude, analyse et critique. *Loisir et Société*, 8, 549-560.
- Unidad de Investigacion y Dessarollo – Instituto de Turismo (2006). Licenciaturas en turismo y hoteliera. <<http://www.gestionturistica.cl/biblioteca/licenciaturas/index.htm>> (2007, Eylül 29).
- Usal, A., Kurgun, O. A. (2006). *Turizm işletmelerinde maliyet analizleri*. (3. basım). Ankara: Detay Yayıncılık
- Veal, A. J. (1992). *Research methods for leisure and tourism: a practical guide*. (Second edition). London: Prentice Hall.
- Wahab, S. (1997) Sustainable tourism in the developing world. In Wahab, S.; Piagram, J. (Editors) *Tourism, development and growth: the challenge of sustainability*. London: Routledge, 129-146.
- Webster Online Dictionary (2007). Syncretism. <<http://www.websters-online-dictionary.org/definition/syncretism>> (2007, Eylül 29).
- Yıldırım, C. (2005) *Bilim felsefesi* (10. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi